

# Historia Viron valtiojohdon retoriikassa

P e r t t i G r ö n h o l m

Kun Viro antoi julistuksensa itsenäisyyden palauttamisesta 20.8.1991, kamppailu laajemmasta itsemääräämisvallasta Moskovaa vastaan oli jo jatkunut lähes neljä vuotta. Tuona aikana virolaisten käsitys omasta tulevaisuudestaan oli tiivistynyt historiakamppailun ympärille; Molotovin–Ribbentropin sopimuksen lisäpöytäkirjan julkaisemista Virossa vuonna 1987 seurasivat mm. kansallisten muistomerkkien restaurointi sekä neuvostoajan terrorin, kuten joukkokyyditysten ja sitä vastustaneiden metsäveljien vastarinnan nostaminen esiin.

Vapautumisprosessille oli ratkaisevaa laajojen kansanjoukkojen yhtenäinen käsitys historiasta ja tietoisuus sen ratkaisevasta merkityksestä nykyhetkessä. Historiallisesta tiedosta, joka oli neuvostoaikana koettu vieraannuttavaksi propagandaksi, tulikin laulavan vallankumouksen tärkeimpiä aseita; historia antoi poliittisille yrityksille moraalisen oikeutuksen ja ymmärrettävyyden sekä tarjosi kiinnostuksen (itsenäisyyden aika 1918–1940), jonka kokemusten varaan itseymmärrystä ja tulevaisuutta voitiin rakentaa. (Karlsso 1999, 218–233.) Historian käyttövoimaa kuvastivat esimerkiksi laulavan vallankumouksen aikana laajasti omaksutut analogiset käsitykset ja metaforat, kuten ajatus itsenäistymiskamppailusta virolaisten kansalli-

sena heräämisenä sekä nykyhetken vertaaminen vuosien 1917–1920 tilanteeseen. (Tamm 2007; Tannberg 2005, 376–379.)

Tässä artikkelissa tuon esiin havaintojani Viron tasavallan presidenttien ja pääministereiden tavoista käyttää historiallista tietoa vuosina 2001–2011. Aineistonani ovat Viron presidenttien Arnold Rüütelin (presidenttinä 2001–2006) ja Toomas Hendrik Ilveksen (presidenttinä 2006–2011) historian muistamiseen liittyvissä tilaisuuksissa pidetyt alustukset ja avajaisanat. Olen myös tutkinut pääministerien Mart Laarin, Siim Kallasin, Juhan Partsin ja Andrus Ansipin puheita samalta ajanjaksolta. Artikkelini on osa laajempaa, vielä keskeneräistä Viron molempien tasavaltojen (1918–1940, 1991–2011) historiapoliittikkaa ja muistamisen kulttuuria koskevaa tutkimustani. Lainausten käännökset virosta ovat omiani.

## Historioitsijoiden tasavalta

Vuosien 1991–1994 Viroa on sanottu vain hie-man liioitellen ”historioitsijoiden tasavallaksi”. Nimitys kuvaa tilannetta, jossa historiantutkijat olivat nousseet totuudenpuhujien asemaan ja korvanneet niin neuvostoajan poliitikot, yhteiskuntatieteilijät kuin monet kulttuurivaikuttajatkin. Nimitys kuvasti osuvasti sitä, kuinka kansakunnan vaiettu historia samastettiin ideologian korvaavaksi totuudeksi ja oikeudeksi. Monista tutkijoista, jotka olivat osallistuneet virolaiskansallisen muistin restaurointiin tuli keskeisiä poliitikkoja ja virkamiehiä. Tämä näkyi etenkin 1991–1994, jolloin koko joukko 30–40-vuotiaita historiantutkijoita päätyi kansanedustajiksi

sekä korkeisiin virkatehtäviin. Merkittävimmät positiot olivat tuolloin historioitsijoiden hallussa; pääministerinä oli nuorimpaan tutkijapolveen kuulunut Mart Laar (pääministerinä 1992–1994 ja 1999–2002) ja myös presidentti Lennart Meri (presidenttinä 1992–2001) oli valmistunut Tarton yliopiston historian laitokselta. (Wulf & Grönholm 2010, 352, 372.) Laar ja Meri olivat 1990-luvulla keskeisiä kansallishenkisen, virolaisten kärsimyksiä ja uhrauksia sekä selviytymistä ylevöittäneen historiapuheen arkkitehteja.

Nykyään Virossa juhlistetaan vuosittain useita historiallisia muisto- ja merkkipäiviä, joista tärkeimmät ovat Viron tasavallan itsenäisyyspäivä (24.2.1918), Voitonpäivä (23.6.1919), Tarton rauhan päivä (2.2.1920), Surun päivät (14.6.1941 ja 25.3.1949), Vastarinnan päivä (22.9.1944) sekä Itsenäisyyden palauttamisen päivä (20.8.1991). Jokaisessa juhlassa esiintyy yleensä joko Viron presidentti, pääministeri tai joku muu korkea-arvoinen valtiovallan edustaja. Historiaan ja menneisyyden muistamiseen kiinnittyviä poliittisia puheita pidetäänkin Virossa huomattavasti useammin kuin esimerkiksi Suomessa.

Kun Lennart Meri (1929–2006) piti lokakuussa 2001 jäähyväispuheensa, hän jätti seuraajilleen mallin menneisyyttä vahvasti tulkitsevasta johtajasta. Meri piirsi puheessaan laajan kaaren muinaisuudesta nykyhetkeen, jossa Yhdysvaltain sota terrorismia vastaan oli juuri alkamassa. Meren mukaan vuosituhantinen historia ja lukuisat epäonnistuneet yritykset murtaa virolaisen kulttuurin jatkuvuus olivat jo sinänsä osoitus siitä, että virolaiset voivat matkata luottavaisina kohti tulevaa. Meri painotti sitä, kuinka historialliset kokemukset ja erityisesti muistot ”kohtaamisesta totalitarismin kanssa” muodostavat Virolle ja muille demokraattisille maille ”yhteisten arvojen kivijalan”. Hän korosti, että pienen valtion olemassaolo on jatkuvaa taistelua tasapainon säilyttämiseksi; tämän vuoksi virolaisten tulisi katsoa yhtä aikaa sekä tulevaan, olevaan että menneeseen. (Meri 8.10.2001.)

Laulavan vallankumouksen ja ”historioitsijoiden tasavallan” perintö kuuluu yhä Viron

korkeimman johdon tavassa puhua menneisyydestä ja sen merkityksestä. Vuosina 2001–2006 presidenttinä toiminut Arnold Rüütel (s. 1928), joka oli ollut paitsi Viron SNT:n korkeimman neuvoston puhemiehistön puheenjohtajana osa maan korkeinta kommunistijohtoa, myös itsenäistymiskamppailussa aktiivisesti mukana, edusti suhteessaan historian käyttöön maltillisempaa näkemystä kuin edeltäjänsä. Kuitenkin myös Rüütelin aikana lähihistorian tapahtumien muistaminen ja tulkitseminen kuuluivat keskeisiin presidentin tehtäviin.

Rüüteliä vuonna 2006 presidenttinä seurannut ja elokuussa 2011 toiselle virkakaudelleen valittu Toomas Hendrik Ilves (s. 1953) edustaa paitsi eri sukupolvea kuin edeltäjänsä, myös tyystin erilaista poliittista taustaa; Ilves toimi vuosina 1984–1993 Yhdysvaltain kongressin rahoittaman Radio Free Europe:n toimittajana Saksan Liittotasavallassa ja muutti Viroon vasta vuonna 1993. Hänellä on ollut varsin aktiivinen ote historian käyttäjänä ja hän on myös pitänyt kiinni oikeudesta. Viimeksi hän puuttui asiaan kesäkuussa 2011 Vapaussodan muistomerkillä Tallinnassa, jossa hän puolusti poliitikkojen oikeutta ottaa kantaa menneisyyttä koskeviin kysymyksiin.

Tänäänkin kuulemme vaatimuksia, joiden mukaan meidän pitäisi jättää historia historioitsijoille ja että poliitikot älkööt puuttuko historiaan. Minä olen eri mieltä. Vain poliitikot ja valtion johtajat saavat antaa valtion nimissä arvioita maansa historiasta. (Ilves 14.6.2011.)

## Historiallisen tiedon käyttötavat

Modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa historialla ja historiallisella tiedolla on erilaisia yhteisöllisiä ulottuvuuksia, joita voisi nimittää myös julkiseksi tehtäväksi. Vaikka historiallisen tiedon eri käyttötapoja voi arvioida myös eettisestä näkökulmasta ja esimerkiksi osoittaa joitakin tulkintoja tai näkemyksiä perustellusti tiedon ”väärinkäytöksi”, ei historiallisen tiedon käytöllä tarkoiteta tässä lähtökohtaisesti tiedon tarkoituksellista manipulointia. Historiallisen

tiedon julkisella käytöllä tarkoitan tässä kaikkea sitä, mikä tapahtuu tieteellisten intressien ulkopuolella, vaikka nekään eivät toki ole muusta yhteiskunnasta irrallaan.

Tarkastelen Viron poliittisen johdon historian käyttötapoja neljästä näkökulmasta, jotka ovat historiallisen tiedon moraalinen, eksistentiaalinen, poliittinen ja ideologinen ulottuvuus.

Historian moraalinen ulottuvuus tarkoittaa menneisyyden tapahtumien tai ilmiöiden näkemistä perustavanlaatuisen eettisten ja yhteiskunnallisten ratkaisujen oikeuttajana tai velvoittajana. Siinä historiallinen tieto on absoluuttinen totuus, johon vedoten voidaan esimerkiksi vaatia oikaisua historiallisiin vääryyksiin. Niin ikään historiaan vetoamalla voidaan peruuttaa tai palauttaa jonkin teon tai toimijan arvo tai kunnia. Lisäksi vertaamalla historian tapahtumia analogisesti nykyisyyteen saatetaan muistuttaa historian opetuksista ja varoittaa virheiden toistamisesta sekä osoittaa moraalisesti oikeat ratkaisut tulevaisuudessa.

Historian eksistentiaalinen ulottuvuus kiinnittyy yhteisöjen sisäisiin ja välisiin kysymyksiin identifiointimisesta ja erottautumisesta sekä yhteisöjen oman tekstuaalisen tradition, kertomusten, myyttien ja legendojen tuottamisesta ja jakamisesta sekä ylipäänsä kulttuurisen muistin ylläpitämisestä ja kulttuuristen työkalujen tarjoamisesta yhteisön jäsenille.

Historian poliittinen ulottuvuus merkitsee sitä, että historiallisen tiedon ja historiaan vetoavan argumentaation avulla voidaan rationalisoida ja tehdä ymmärrettäväksi poliittisia toimia ja ratkaisuja sekä osoittaa yhteiskunnallisia tarpeita. Saksalainen käsite historiapolitiikka (*Geschichtspolitik*) viittaa juuri historiallisen tiedon poliittiseen luonteeseen. Myös historiallisen tiedon välineellinen käyttö jokapäiväisessä politiikassa, esimerkiksi poliittisen toimijan auktoriteetin vahvistaminen tai heikentäminen vetoamalla historiaan kuuluu historian poliittiseen ulottuvuuteen.

Historian ideologinen ulottuvuus liittyy siihen, miten erilaisten aatteiden ja uskontojen piirissä historiaa voidaan käyttää oman opin

keskeisten teesien tai dogmien vahvistamiseen sekä kilpailevan liikkeen opinkappaleiden kyseenalaistamiseen ja kumoamiseen. Myös ideologisoitujen historian käytön taustalla on usein jokin yhteisön jakama ja ylläpitämä kertomus tai myytti. Historiallista tietoa voidaan käyttää esimerkiksi opin oikeellisuuden todistamiseen ja demonstrointiin.

Typologia tukeutuu paljolti historiallisen tiedon käyttöä totalitaristisissa ja nationalistisissa valtioissa tutkineiden Klas-Göran Karlssonin ja Meike Wulfen käsityksiin historiallisen tiedon käyttötavoista ja ulottuvuuksista yhteiskunnassa (Karlsson 1999, 57–61; Wulf 2008, 223–225; Wulf 2010, 247–249). On syytä korostaa, että tällainen typologisointi on erilaisia historiapuheen yhteisöllisiä ulottuvuuksia esiin nostava apuväline ja monissa puheissa nämä ulottuvuudet risteävät ja menevät päällekkäin.

Viron poliittisen johdon julkisissa puheenvuoroissa historian tapahtumia ja niiden tulkintoja on nostettu 2000-luvulla esille paljon. Tämä ei ole ihme, sillä Viro on tehnyt suuria ratkaisuja, kuten liittynyt Natoon, Euroopan unioniin, Schengen-sopimukseen ja Euroopan rahaliittoon. Kaikkiin ratkaisuihin on tarvittu yhtenäisyyttä ja ne on ollut tarpeellista integroida suurempaan kertomukseen virolaisten historiasta. Lisäksi maata ovat ravistelleet Pronssisoturi-mellakat ja muut muistamiseen liittyvät kiistat vuosina 2004–2007, vähemmistökyseymykset ja Venäjän-suhteiden kärjistyminen vuosina 2006–2008 sekä taloudellinen taantuma vuosina 2008–2010.

Kaikki Viron presidentit ja pääministerit ovat puuttuneet puheissaan historiaan ja muistamiseen, mutta Rüütel (Viron kansanliitto) ja Kallas (Viron reformipuolue) erottuvat tässä aineistossa selvästi kansallishenkisempiä näkemyksiä esittäneistä Ilveksestä (Viron sosialidemokraattinen puolue), Laarista (Isänmaaliitto, Res Publica), Ansipista (Viron reformipuolue) ja Partsista (Res Publica).

## Tuomioita, varoituksia ja velvoitteita

Viron presidentit ja pääministerit ovat usein puheissaan käyttäneet historiallista tietoa suurten ratkaisujen moraalisenä selkänä tai löytäneet analogisia ilmiöitä menneisyydestä. Jos verrataan Rüteliä ja Ilvestä toisiinsa, on Ilves ollut edeltäjänsä huomattavasti hanakampi etsimään historian moraalisia opetuksia ja varoituksia. Oikeustieteilijän koulutuksen saaneelta ja kylmän sodan kamppailuihin osallistuneelta journalistilta tämä onkin luontevaa.

2000-luvulla on ollut tavallista, että virolaiset poliitikot ovat puhuneet historiasta Viron itsenäisen tasavallan oikeuttajana ja menneiden sukupolvien uhrausten asettamana velvoitteena. Viron itsenäisyyspäivänä vuonna 2010 presidentti Ilves käsitteli monia taloustaantumien mukanaan tuomia ongelmia, kuten työttömyyttä ja sen sosiaalisia seurauksia sekä koulutuksen uudistamistarpeita, mutta puhe oli varsinaisesti tarkoitettu kannustamaan virolaisia kohtaamaan vaikeudet ja suhteuttamaan ne menneisiin kokemuksiin.

Jo siitä lähtien, kun esi-isämme ja -äitimme saivat 1800-luvulla päähänsä, että olemme tasavertaisia toisten kansojen kanssa, olemme löytäneet edestämme aina uusia esteitä. Olemme ne ylittäneet. Olemme usein ylittäneet korkeampiakin esteitä, kuin mitä muille on pystytetty. Mutta olemme niidenkin kanssa pärjänneet. Kaikesta, oli se sitten ensimmäinen laulujuhla, Vanemuine-teatteri, vapaussota, itsenäisen valtion rakentaminen, sen palauttaminen tai äidinkielen yliopisto – kaikesta sanottiin, että se on mahdotonta ja että te ette siihen pysty. He olivat väärässä. Me pystyimme. (Ilves 24.2.2010.)

Tässä Ilvekselle hyvin tyypillisessä puheessa hän rakentaa Viron historiasta paitsi selväpiirteisen selviytymis- ja menestystarinan, myös koettelemusten jalostavaa sekä vastoinkäymisistä selviämisen ylevöittävää vaikutusta korostavan, kansakuntaa velvoittavan argumentin, mikä on

tuttua jo 1900-luvun alkupuolen nationalistisesta retoriikasta. Virolaiset poliitikot ovat myös harastaneet kontrafaktuaalista pohdintaa eli jossittelua oikeuttaakseen kamppailun valtiollisen itsenäisyyden puolesta.

Viron tasavallan synty 89 vuotta sitten, meidän omaksi valtioksemme muotoutunut ammainen idea, pelasti Viron kansan kuolemalta. Jos katsomme, kuinka armottomasti tuhansia Neuvosto-Venäjäällä asuneita virolaisia murhattiin 1930-luvulla, niin voimme vain ounastella kansamme mahdollista kohtaloa Stalinin vainojen huippuvuosina, jos meillä ei olisi ollut omaa kotimaata. Me tiedämme, mitä noina vuosina tapahtui suomalais-ugrilaisille heimoveljillemme. Esimerkiksi lähes 200 000 inkeriläisestä oli Neuvostoliiton hajotessa jäljellä enää vain kymmenesosa. Oma valtio pelasti virolaiset. (Ilves 24.2.2007, ks. myös Ilves 23.6.2009.)

Tavanomaisia esimerkkejä moraalista puheesta, jossa historialla selitetään nykyongelmia, ovat puheenvuorot, joissa neuvostojärjestelmän perintö yhteiskunnalle nähdään pelkästään negatiivisten ilmiöiden, kuten kansalaisten kynnistyksen, itsekeskeisyyden, kateuden, kaksinaismoralismin ja korruption selittäjänä. Tällaisissa yhteyksissä historian ilmiöitä käytetään myös varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka neuvostojärjestelmän moraalinen rappio jätti jälkensä virolaisiin. (Ks. esim. Ilves 24.2.2007.) Tällaisessa puheessa on ristiriitaista se, että laulavan vallankumouksen ja itsenäisyyden palauttamisen on virolaispoliitikkojen puheissa tulkittu osoittaneen sen, että neuvostojärjestelmän moraalinen rappio ei nimenomaan ollut turmellut virolaisten oikeustajua ja moraalialia.

Silti Viron valtiojohto, erityisesti presidentti Ilves, on puheissaan tuonut esiin myös Viron ensimmäisen tasavallan moraalisia puutteita, mikä ei vielä 1990-luvulla ollut tavallista. Ilves on mm. arvioinut, että presidentti Konstantin Pätsin ja kenraali Johan Laidonerin luovuttua parlamentaarista demokratiasta vuonna 1934 virolaisilla oli toisen maailmansodan aattona esimerkiksi Suomea heikommat lähtökohdat

turvata itsenäisyytensä, koska vallanpitäjät eivät luottaneet kansaansa ja olivat etäännyneet siitä. (Ilves 12.2.2008). Puheilla, joissa menneisyyden virheet tuomitaan myöhemmän tiedon valossa, Ilves on varoittanut virheiden toistamisesta ja tässä tapauksessa myös velvoittanut kansalaisia pysymään parlamentarismien tiellä.

Moraalista tukea historiapuheilla on haettu ulkomaisillakin foorumeilla. Vuonna 2002 presidentti Rützel esitelmöi Oxfordin yliopiston St. John's Collegessa ja vahvasti mielikuvaa virolaisista läntiseen demokratiaan ja oikeusperinteeseen sitoutuneena kansana. Rützel esimerkiksi korosti, kuinka Baltian maat olivat olleet koko Eurooppaa järjestyttävien tapahtumien keskipisteessä ja toimivat vuosina 1988–1991 kommunistisen järjestelmän muurimurtajana. Rützelin mukaan Virolla, Latviassa ja Liettualla oli vastaus niihin kysymyksiin, joita neuvostoimperiumin johdolla ei 1980-luvun lopulla ollut. Maat olivat ensimmäisinä haastamassa Moskovan ja käyttämässä hyväkseen perestroikan suomia mahdollisuuksia laajentaa itsemääräämisoikeuttaan. (Rützel 12.11.2002.)

Myös presidentti Ilves on luonut vahvoja mielikuvia Baltian maista legalismin ja demokratian airueina ja mm. nimittänyt maita ”Baltian kolmeksi muskettisoturiksi” (Ilves 19.8.2011). Tällaisilla metaforilla ja analogioilla Viron poliittinen johto on pyrkinyt vahvistamaan mielikuvaa Virossa läntisen yhteisön etuvartiona. Rützelkin on vedonnut kansalaisiin, jotta menneisyyden uhrausten asettama velvoite täytyisi nyt ja tulevaisuudessa. Lisäksi hän on velvoittanut historioitsijoita muistuttamaan virolaisia menneisyyden uhrauksista.

Viron itsenäistyminen oli virolaisten kansan ja kulttuurin säilymisen kannalta välttämätöntä. Arkisessa elämässä me usein unohdamme tämän tosiasian merkityksen. Me emme ajattele sitäkään, mitä tunsivat ne Viron miehet, jotka lähtivät vapaussotaan ase kädessä. Se kaikki on jo liian kaukana, että se vaikuttaisi meidän jokapäiväisiin toimiimme. Historioitsijoiden tehtävänä on kuitenkin kansamme muistuttaminen sen tähtihetkistä.

Ja meidän kaikkien tehtävänä on itsenäisyyden keskeytymätön turvaaminen. (Rützel, 4.5.2002.)

Yksi historian moraaliseen käyttöön liittyvä teema, joka on noussut Viron poliittisen johdon puheisiin etenkin viime vuosina, on pohdinta siitä, mikä olisi virolaisille oikea hyvitys lähes 50 vuotta kestäneen neuvostovallan aiheuttamista inhimillisistä kärsimyksistä ja kuka on velkaa kenellekin menneistä tapahtumista. Toisaalta Viron presidentit ja pääministerit ovat kyllä muistuttaneet, että nykyisin maassa asuva venäjänkielinen vähemmistö ei ole vastuussa neuvostoajan sortotoimista, mutta samalla he ovat peräänkuuluttaneet nyky-Venäjän johdolta anteeksipyyntöä edeltäjävaltionsa teoista. Eriytyisen paljon kysymykset muistamisen oikeutuksesta sekä historiallisesta hyvityksestä ovat esiintyneet puheissa vuodesta 2007 lähtien.

Vuoden 2007 alussa historiantulkintojen ristiriita paheni yhteiskuntarauhaa uhkaavaksi ongelmaksi. Kevättalvella, kun kiista Tallinnan Pronssisoturien siirtämisestä oli kärjistymässä äärimmilleen, Ilves totesi Tarton rauhan vuosijuhlissa, että menneisyyden ymmärtäminen, on alkanut ”juoksuautojen ja panssariesteiden lailla” erottaa Virossa asuvia ihmisiä toisistaan. Ilves kyllä myönsi, että ”kaikilla on oikeus juhlia voittojaan ja muistaa omia menetyksiään”, mutta samalla hän erotti toisistaan virolaisten edustaman tasapuolisen muistamisen ja virolaisten kärsimyksiä vähättelevän muistamisen, jota erityisesti Vladimir Putinin Venäjän on katsottu harrastaneen. Ilves väitti, että virolaiseen muistamiseen on aina sisältynyt ymmärrys siitä, mitä suuri isänmaallinen sota merkitsee venäläisille, ukrainalaisille ja valkovenäläisille. Samalla hän korosti, että Viro ei voi hyväksyä Venäjän Voitonpäivän (9.5.) juhlinnan yhteydessä mahdollisesti tapahtuvaa neuvostomiehityksen ylistämistä. (Ilves 2.2.2007.)

Käymällä propagandakamppailua Venäjää vastaan Viron poliittinen johto on voinut myös välttää ottamasta selkeämmin kantaa maassa asuvan venäjänkielisen vähemmistön historiakertomuksiin ja voinut tuomita ne epäsuorasti

Moskovan propagandana.

Itsenäisyyspäivän puheessaan Ilves käsitteli historiallisen hyvityksen kysymystä todeten, että Viro on vapaa demokraattinen oikeusvaltio, mikä merkitsi, että paras kosto ja hyvitys kärsimyksistä on se, että sorrettu ei muutu sortajiensa kaltaiseksi (Ilves 24.2.2007). Pronsisoturikiistasta alkaen Viron poliittinen johto on keskustellut julkisuudessa aktiivisemmin historiallisesta vastuusta ja hyvityksestä sekä erilaisten tulkintojen yhteensovittamisesta. Puheet ovat tähänneet maan sisäisten vastakkainasettelujen lievittämiseen, mutta samalla myös paaluttaneet Viron peräänantamattoman näkemyksen suhteessa Venäjän historiapolitiikkaan. Esimerkiksi puheissa neuvostoajan vallanpitäjien rikoksista Viron johtajat ovat selvästi varoneet leimaamasta mitään kansanosaa tai etnistä ryhmää syyllisiksi.

Vuonna 2008 Ilves vetosi virolaisiin, jotta kaikkiin ei-virolaisiin suhtauduttaisiin kuten maanmiehiin. Historian moraalinen ulottuvuus tuli tässä yhteydessä esiin toteamuksena, jonka mukaan Virolla ja virolaisilla ei ole minkäänlaista historiallista tai nykyaikaan liittyvää syyllisyysdentaakkaa tai velkaa Virossa eläviä ei-virolaisia kohtaan. Samalla Ilves totesi, että myös Virossa nykyään asuvilla venäläisillä, ukrainalaisilla ja valkovenäläisillä ei ole virolaisten suuntaan minkäänlaista henkilökohtaista syyllisyyttä tai velkaa. (Ilves 21.11.2008.) Syyllinen ongelmiin löytyi menneisyydestä.

Velka kuuluu erälle menneisyyteen kadonneelle rikolliselle järjestelmälle. Syyllisyys on niiden viranomaisten, jotka toteuttivat tuolloin, vuosikymmenten saatossa, valtion politiikkaa niin Moskovassa kuin Tallinnassakin, eivätkä välittäneet ihmisten – virolaisten, venäläisten, ukrainalaisten, latvialaisten, georgialaisten tai muiden – mielipiteistä. Heidän päätöksillään miljoonia ihmisiä siirrettiin pitkin Neuvostoliittoa, ottamatta huomioon näiden kansainvaellusten seurauksia, juurten katkeamista tai kansallisen identiteetin tuhoamista. (Ilves 21.11.2008.)

Tällaisissa puheissa myös venäläiset on ni-

metty selkeästi kommunismin uhreiksi, mutta samalla Ilves sysäsi päävastuun väestöryhmien välisistä kiistoista ja vähemmistön ongelmista neuvostojohtajille ja määritteli ongelmat neuvostovallan perinnöksi, joita Viron valtio on toki pyrkinyt parhaansa mukaan ratkaisemaan.

Viron kansalaisten osallistuminen maan juutalaisten sekä muualta tuotujen juutalaisten joukkotuhoon sekä tuhansien oman maan kansalaisten, etupäässä kommunistien, murhiin Saksan miehitysaikana 1941–1944 on yhä kipeä asia, eikä Viron valtiojohto ole mielellään siihen puuttunut. Presidentti Rütel arveli vuonna 2005 Tallinnan Kloogassa paljastetun holokaustimuistomerkin julkistamistilaisuudessa, että virolaisten joukossa saattaa olla vielä niitä, jotka ovat osallistuneet juutalaisten joukkomurhiin, mutta hänkin tyytyi vain toteamaan, että Viro tuomitsee heidän tekonsa ja pyytää anteeksi (Rütel 24.7.2005.) Asiaan ei ole Ilveksen aikana historiapuheissa juuri palattu, mikä on tahrannut Viron hallitusten imagoa EU:ssa ja länsimaissa yleisemminkin. Myös Viron nykyinen valtiollinen historiapuhe sisältää, jos ei vitivalkoisia, niin ainakin harmaita laikkuja.

## Uhrautumisen ja selviytymisen kertomuksia

Historiallisen tiedon käyttö ja tulkitseminen on tärkeä osa retoriikkaa, jolla pyritään ylläpitämään ja vahvistamaan yhteisön kannalta keskeisiä identiteettiä rakentavia historiallisia kertomuksia ja myyttejä. Virossa on 1900-luvun vallanvaihdosten, vallankumousten ja miehitysten yhteydessä nähtykin usein, että uusilla vallanpitäjillä on suuri tarve puuttua tulkintoihin menneisyydestä ja etenkin kyseistä poliittista käännoä edeltäneeseen lähimpään historiaan. Myös nyky-Viron valtiojohto on tietoisesti rakentanut etnonationalistista, historian kokemuksiin ja tulkintoihin sekä kieleen ja kulttuuriin tukeutuvaa identiteettiä. Tärkein ”toinen”, johon virolaista identiteettiä on 2000-luvulla valtiojohton historiapuheissakin peilattu, on ilman muuta ollut Neuvostoliiton perilliseksi koettu

Vladimir Putinin ja Dmitri Medvedevin Venäjä, kun taas Suomi, Latvia ja Liettua näyttäytyvät historiapuheissa yhä läheisinä, vaikka muissa, esim. talous- ja yhteiskuntapoliittisissa puheissa erottelua on tehty myös näihin suuntiin.

Yksi virolaiskansallisen identiteetin keskeisistä kulttuurisista työkaluista on ollut kertomus virolaisten historiasta pienen kansan vuosisataisena selviytymiskamppailuna, jossa virolaisten uhraukset ovat saaneet lunastuksensa Viron palautetussa itsenäisyydessä. Tämä kertomus sisältää sekä uhri- että sankarikertomuksen piirteitä ja sitä on vahvistettu niin valtiollisessa muistamisen politiikassa kuin historiankirjoituksessakin. Viron rooli etenkin 1900-luvulla on tässä kertomuksessa ollut läntisen sivilisaation ja eurooppalaisen kulttuurin puolustaja. (Ks. tarkemmin Tamm 2008, 499–516; Grönholm 2010, 101–104.)

Myös Viron valtiojohto on puheissaan vahvistanut virolaisten selviytymiskertomusta monin tavoin 2000-luvulla. Tosin painopiste on hiljaksen siirtynyt uhripainotuksesta kohti virolaisten sankarillisuuden korostamista, etenkin vuoden 2004 jälkeen. Kansakunnan historiaan kiinnittyvät myyttiset elementit, jotka olivat käytössä jo vuosina 1918–1920, ovat houkutelleet poliitikkoja vielä 2000-luvullakin. Rüütelin puhe Tarton Vapauden muistomerkin julkistamistilaisuudessa vuonna 2002 on kuvaava esimerkki selviytymiskertomuksen poeettisista ulottuvuuksista.

Historian pyörä on jälleen päättämässä yhtä kierrosta ja se tuo mieleeni lauluisä Kreutzwaldin sanat. Hän muistaakseni päätti kansalliseepoksemme ennustukseen, jonka mukaan Kalev palaa vielä kerran kotiin tuomaan onnen lapsilleen ja luomaan uuden virolaisen sukupolven. Nyt Kalevipoeg on tarttolaisten sekä muidenkin virolaisten riemuksi joutunut kotiin. [...] Tarttolaiset toivat takaisin kotiin Kalevipoegin, joka oli ja on myös tulevaisuudessa ennen kaikkea Viron kansan itsenäisyyspyrkimysten ruumiillistuma. Voittoisan vapaussodan muistomerkinä Kalevipoeg symbolisoi kansan unelmia vapaudesta, rauhasta ja omasta valtiosta. (Rüütel 22.06.2003.)

Tyypillinen uhrikertomusta uusintava teksti on presidentti Ilvesen vuonna 2008 pitämä jälleeniitsenäistymisen vuosipäivän puhe. Ilves muistutti, että jälleeniitsenäistyminen ei ollut todellisuudessa veretön voitto, vaan hän luki vapaustaistelun uhreihin kaikki Venäjälle kyyditetyt virolaiset, surmatut tai vankeudessa kuolleet metsäveljet, mielisairaaloihin lukitut toisinajattelijat sekä mielenosoitusten jälkeen rangaistut koululaiset. (Ilves 20.8.2007, ks. myös Ilves 14.6.2010.) Ilvesen tulkinta on osa eräiden virolaispoliitikkojen ylläpitämää kertomusta ns. pitkästä toisesta maailmansodasta, jonka keskeinen idea on katkeamaton vastarinta läpi neuvostoaajan (Ansip 8.5.2005; Ansip 22.9.2009).

Muistamisen politiikka on tärkeä osa historian eksistentiaalista ulottuvuutta, ja sitä Viron presidentit ja pääministerit ovat edustaneet osallistumalla lukuisiin muisto- ja juhlatilaisuuksiin, mutta myös puuttamalla muistamisen sisältöön ja tapoihin. Pronssisoturi-kiista sai poliitikot pohtimaan, miten neuvostovallan uhrien muiston tulisi näkyä paremmin julkisessa tilassa. Tallinnassa vuonna 2003 avattu yksityinen Viron miehitysten museo (*Eesti okupatsioonide muuseum*) ei valtiojohton silmissä selvästikään riittänyt tähän. Syksyllä 2007 presidentti Ilves vaatikin neuvostomiehityksen uhrien muistomerkin pystyttämistä korostaen, että sen tulisi yhtä lailla muistuttaa myös Viron SNT:n ei-virolaisten uhrien kohtaloista. (Ilves 23.8.2007.)

Viime vuosina kansallista identiteettiä on rakennettu luomalla kuvaa virolaisista voittajakansana. Pääministeri Ansip totesi vuoden 2008 itsenäisyyspäivän juhlassa Tartossa, että virolaiset ovat voittaneet kaikki vaikeudet ja vastoinkäymiset, eivät ainoastaan vapaussotaa, vaan myös nälänhädät ja ruton. Ansip varoitti puheessaan kiusauksesta omaksua uhrin rooli ja muistutti voittojen muistamisen tärkeydestä viitaten tuolloin rakenteilla olleeseen Vapaussodan monumenttiin Tallinnassa. Ansipin mukaan virolaisten suurin voitto on ollut se, että kukaan ei ole kyennyt estämään virolaisten pyrkimyksiä kohti vapautta. (Ansip, 22.2.2008.) Myös presidentti Ilves on korostanut aktiivisen toimijan ja

voittajan näkökulmaa. Esimerkiksi vuoden 2011 Viron itsenäisyyden palauttamisen 20-vuotisjuhlapuheessaan Tallinnan Laululavalla hän totesi, että virolaiset ovat kaksi kertaa ottaneet kohtalon käsiinsä; vuonna 1918 ja vuonna 1991, jolloin he ”ottivat Viron takaisin itselleen”. Ilves onkin lukenut Viron kylmän sodan voittajavaltioihin. (Ilves 20.8.2011, ks. myös Ilves 2.2.2007.)

Tähän muutokseen liittyy sekin, kuinka talouden kriisiajat saavat vieläkin virolaispoliitikot hakemaan historiasta eksistentiaalisia ulottuvuuksia. Esimerkiksi vuoden 2010 Tarton rauhan vuosijuhlapäivänä Tartossa puhunut presidentti Ilves varoitti, että taloudellisten vastoinkäymisten aikana epäuskoa ja avuttomuutta ruokkivat myös kansalaisten omat menneisyyshäviöt, kuten lukemattomat vastoinkäymiset historiassa. Ilves kysyi, kumpi on tärkeämpää, ”700 vuotta orjuuden yötä, vaiko 92 vuotta itsenäisyyttä? Onko 50 vuotta miehitystä merkittävämpää kuin 20 vuotta yhdessä rakennettua valtiota?” Ilves varoitti virolaisia määrittelemästä itseään vain koetelemusten kautta. (Ilves 2.2.2010.)

Viron historiallinen katse on harjaantunut näkemään menneisyydessä enemmänkin kärsimyksiä kuin saavutuksia, pikemminkin tappioita kuin voittoja. Meidän katseessamme on enemmän pelkoa ja epäluuloa kuin rohkeutta ja avoimuutta. Ikään kuin taistelisimme mielessämme edelleen toista maailmansotaa ja miehitystä vastaan. (Ilves 2.2.2007.)

Ilveksen arvio kuvastaa hyvin viime vuosikymmenen lopulla poliitikkojen keskuudessa vahvistunutta ajatusta, jonka mukaan virolaisten ei tulisi enää jäädä ”menneisyyden vangeiksi”, vaan tukeutua saavutuksiinsa ja tulevaisuuden näkyymiin. Tästä ovat varoittaneet myös monet virolaiset kulttuurivaikuttajat, kuten kirjailija Jaan Kaplinski. Poliitikkojen jatkuva puuttuminen historiaan ja sen tulkintoihin on kuitenkin ristiriidassa tämän toiveen kanssa. Ilveksen viesti on toisaalta irtiotto historian merkityksen ylettömästä korostamisesta, mutta sellaisena melko poikkeuksellinen tiheän historiapuheen

kyllästävässä Viron politiikassa.

Eräs toistuva eksistentiaalinen ulottuvuus puheessa Viron historiasta on ollut Eurooppaan paluun teema. Tämä oli tärkeimpiä virolaisten poliitikkojen historiaan kiinnittyvistä kertomuksista 1990-luvun alusta 2000-luvun puoliväliin saakka ja se oli osa keskustelua Viron länsi-integraation tavoitteista ja merkityksestä. Paluu Eurooppaan -teeman nostivat vahvasti esiin jo pääministeri Laar ja presidentti Meri. Viron poliittinen johto on käyttänyt viittauksia historiaan todisteina Viron eurooppalaisuudesta, mutta sillä on myös perusteltu talouspolitiikkaa sekä oikeudellisen ja hallinnollisen järjestelmän uudistuksia.

Vuonna 2001 Rützel totesi Baltian neuvoston kokouksessa Tallinnassa, että virolaiset olivat valinneet tien, joka johtaisi takaisin eurooppalaisten ”demokraattisten kansojen perheeseen” (Rützel, 14.12.2001). ”Kulttuuriltaan ja historialtaan Viro on aina kuulunut Eurooppaan” Rützel rajasi vuonna 2002 Oxfordin yliopistossa (Rützel 12.11.2002). Erityisesti Viron päätyminen saksalais-roomalaisen oikeuden sekä eurooppalaisen akateemisen sivistyksen piiriin ovat olleet kertomuksen kulmakiviä ja argumentteina tuttuja jo 1920- ja 1930-lukujen virolaispoliitikkojen teksteistä. Eurooppalaisuuden vakuuttelu on vähentynyt reaalisen länsi-integraation edessä. Viime aikoina johtavat poliitikot ovatkin korostaneet sitä, että virolaiset ovat nyt palanneet Eurooppaan. (Ilves 20.8.2010, ks. myös Ilves 24.2.2010.)

## Historian hallintaa ja oppitunteja

Viron poliittinen johto on puheissaan usein käyttänyt historiallisia esimerkkejä perustellessaan poliittisia päätöksiä ja kannanottojaan. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä historiallista ulottuvuutta saaneita teemoja ovat olleet mm. Viron toiminta Natossa, Viron Venäjä-suhteet sekä keskustelut Viron kuvasta Euroopan unionin jäsenmaana.

Historian poliittista käyttöä paljaimmillaan oli presidentti Ilveksen vuoden 2007 Voiton-



päivän puhe, jossa hän korosti, että pasifismin tuudittautuminen ei kannata edelleenkään, viitaten keväällä 2007 Viroon kohdistuneeseen Internet-hyökkäykseen sekä Naton Afganistan-operaatioon. Ilves näki nykyajan kamppailut samalla jatkumolla Viron vuosien 1918–1920 vapaussodan kanssa. (Ilves 23.6.2007.) Saman tulkinnan toisti pääministeri Ansip vuonna 2009, jolloin hän korosti Viron kamppailun itsenäisyyden ja vapauden puolesta jatkuvan yhä (Ansip 23.6.2009). Viron valtiojohto on halunnut korostaa ottaneensa oppia 1930-luvun turvallisuuspoliittisista virheistä, mutta samalla se on halunnut antaa 2000-luvun Viron puolustusvoimien operaatioille historiallista ja draamatista syvyyttä. Viron roolia osana esimerkiksi Afganistanin läntistä miehityskoneistoa ei ole historiapuheissa juuri käsitelty.

Pääministeri Juhan Partsin puhe kenraali Laidonerin muistomerkillä Viljandissa vuonna 2004 on tyypillinen historian oppitunteihin tukeutuva perustelu. ”Historia on oppimista varten. Meidän tehtävämme on tehdä kaikkemme, että vuosien 1941 ja 1944 tilanteet, joissa Viro oli yksin, eivät toistuisi.” (Parts 22.6.2004.)

Venäjän-suhteissaan Viron poliittinen johto on 2000-luvulla käyttänyt varsin jyrkkää tyyliä ja myös vertaukset neuvosto aikaan ovat olleet ahkerasti käytössä. Viro on toistuvasti arvostellut Putinin ja Dmitri Medvedevin Venäjää siitä, että se ei ole presidentti Boris Jeltsinin tavoin tuominut neuvostovallan toimia Itä-Euroopassa ja miehityksessä Baltiassa. Tällä väitteellä esimerkiksi presidentti Ilves on torjunut Venäjän Viroon kohdistamia syytöksiä toisen maailmansodan historian uudelleenkirjoittamisesta Natsi-Saksan hyväksi.

Viro ei kirjoita uudelleen historiaansa. Se on kirjoittanut nimenomaan sitä, mitä miehitysvuosina täällä ei ollut luvallista kirjoittaa eikä edes lukea, mutta minkä koko läntinen maailma tiesi koko ajan. Ongelma on enemmänkin se, että Venäjän oma historiankirjoitus riutuu yhä niissä neuvostofantasioissa, joita vapaassa maailmassa kukaan ei ota tosissaan. (Ilves 2.2.2007)

Kevään 2007 konfliktiin liittyen Ilves peräänkuulutti neuvostoajan historian perusteellista tutkimusta. Hänen mukaansa tilanne, jossa monet Virossa elävät nuoret eivät pidä Neuvostoliittoa Viron miehittäjänä, vaan vapauttajana, on vakava haaste yhteiskunnalle. (Ilves 2.2.2007.) Mitä painokkaammin Venäjä on esiintynyt Neuvostoliiton historiallisena perillisenä, sitä enemmän Viron poliittinen johto on nähnyt Venäjän vastuullisena Viron sisäisiin historiakiistoihin. Ilves on jopa syyttänyt Venäjää Virossa ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneiden henkilöiden toiminnan oikeuttamisesta ja suojelemisesta (Ilves 24.2.2007.) Lisäksi Ilves on soimannut Venäjää pyrkimyksestä pitää Viron venäjänkielinen väestö henkisenä panttivankinaan propagandansa avulla (Ilves 21.11.2008).

Viron hallitukset eivät ole nähneet suurta ongelmaa siinä, että Viron etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen historian kirjoitus on toistaiseksi jäänyt virolaiskansallisen projektin varjoon. Valtiojohdon kansallishenkisen historiapuhe ei ole ainakaan edistänyt vähemmistöjen historian esille nostamista. Huomattavimpia avauksia Viron vähemmistöjen historiasta on ollut Rütölin varovainen puhe vuonna 2005, jossa hän pohti voittajien historian ongelmaa kriittisesti (Rütölin 20.8.2005). Viron venäläisten, saksalaisten, juutalaisten, ruotsalaisten ja pienempienkin vähemmistöjen historia kaipaa lisää nykyaikaista perustutkimusta.

Myös Viron ulko- ja turvallisuuspoliittisiin valintoihin maan poliittinen johto on usein kytkenyt historiaan vetoavia argumentteja. Yksi näistä on ajatus, että mikään paperi, kahdenvälinen sopimus tai demokraattinen perustuslaki ei voi taata Virolle sen itsenäisyyttä, vaan sen voi turvata vain jäsenyys EU:n ja Naton kaltaisissa järjestöissä. Esimerkkinä tästä on käytetty Tarton rauhansopimusta, jota on kyllä nyky-Virossakin juhlistettu ja jonka piti taata Virolle ikuinen rauha ja itsenäisyys. Rauhansopimusten sijaan integraation mukanaan tuomat lukuisat sopimusten verkot on nähty parempana turvana Virolle. (Ilves 2.2.2010.)

Historian poliittisen ja moraalisen käytön kan-

nalta mielenkiintoisimpia ilmiöitä on 2000-luvulla ollut Viron maineen varjeleminen läntisen maailman silmissä. Tästä näkyvin esimerkki oli Pärnuun vuonna 2002 Saksan Waffen SS-joukkojen univormuissa taistelleille virolaisille pystytetyn ja vuonna 2004 Lihulaan siirretyn muistokiven aiheuttama sisäpoliittinen kärhämä. (Smith 2008, 425, Wulf 2010, 258–260.) Viron hallitus joutui vetämään tiukan rajan sille, millaisilla symboleilla Viron menneisyyttä voi muistella, sillä muistokiven sotilashahmo herätti pelon Viron joutumisesta silmätikuksi myös EU:ssa ja Natossa. Venäjä oli odottanut tilaisuutta iskeä Viron historiantulkintaa vastaan ja sai tapauksesta propaganda-aseen. (Smith 2008, 425.) Pääministeri Parts perustelikin yksityisin varoin rahoitetun muistolaatan kieltämistä sillä, että demokraattinen Viro ei voi identifioitua kansallissosialismin kuvastoon.

Kukaan ei ole kieltänyt meitä muistelemasta vapaustaistelijoitamme. On täysin selvää, jokainen sivistynyt yhteiskunta tekee niin, mutta se tulee tehdä korrektisti ja kestäväällä tavalla. Lihulan muistomerkki oli sopimaton. (Parts 3.9.2004.)

## Kahden totalitarismin puristuksessa

Historian tulkintojen ideologinen ulottuvuus Viron 2000-luvun presidenttien ja pääministerien puheissa on ollut sikäli yhdenmukainen, että he kaikki ovat jakaneet kansallismielisen ja keskustaoikeistolaisen maailmankuvan. Esimerkiksi suhtautumisessa Viron lähihistoriaan ei ole tämän aineiston perusteella tullut esiin suuria eroja, presidenttien ja pääministereiden tuomitessa kaikenvärisen totalitarismin rikokset. (Ks. esim. Rüütel 14.6.2005.) Kuitenkin eräät poliitikot, kuten Ilves ja Ansip ovat ottaneet jyrkästi kommunismin ja suurvaltanaationalismin tuomitsevan kannan suhteessa Venäjään, mikä voidaan nähdä myös ideologisena vastakkainasetteluna. Ilveksellä kommunismin rikosten tuomitseminen näyttääkin ajoittain juuri Venäjään kohdistetulta lyömäaseelta.

Neuvostokommunismin ja kansallissosialismin tuomitseminen symmetrisesti totalitaarisina ideologioina ja rikollisina järjestelminä on yhdistänyt virolaisia puolueita lähes laidasta laitaan. Eikä pelkästään Viroa, vaan myös muita Baltian maita, Ukrainaa, Puolaa ja Unkaria. Historiantulkintojen ja muistin politiikan osalta tämä on näkynyt jyrkkänä vastakkainasetteluna Neuvostoliiton seuraajavaltion Venäjän ja Viron välillä.

Vuonna 2007 Ilves puhui Tallinnan Hirvepargissa ja korosti kuinka Saksan natsipuolueen ja Neuvostoliiton kommunistisen puolueen välillä ei voi tehdä oleellista eroa siinä, miten niiden tekemiin rikoksiin voisi suhtautua. Ilves totesi: ”Tämä päivä merkitsee meille aina samaa: kommunismi rinnastuu natsismiin ja sirppi ja vasara hakaristiin.” (Ilves 23.8.2007.)

Jos virolaista kansallismielisyyttä voi pitää yhtenäisenä ideologiana, on Viron poliittisen johdon puheissa luonnollisesti paljon historiaan ankkuroituvia lausuntoja, joissa etnosentrisesti määritelty kansakunta ja sen rakentama valtio näyttäytyvät nationalistisen idean manifestatona. Tästä näkökulmasta monet sekä historian moraaliseen, eksistentialiseen että poliittiseen käyttöön kuuluvat väitteet ja tulkinnat perustelevat myös nationalistista ideologiaa.

Viron ylin valtiojohto on 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä jatkanut analogioiden, vertausten, varoitusten ja tuomioiden ym. menneisyyteen ankkuroituneiden historiapuheiden pitkää perinnettä. Historiakiistojen nousua kansalliseksi ja kansainväliseksi ongelmaksi ovat myös muistamisen tavat sekä sisällöt tulleet puheissa esiin entistä enemmän ja kysymykset muistamisen oikeutuksesta, vähemmistöjen historiasta sekä erilaisten historiakerromusten mielekkyydestä ovat myös puhuttaneet vallan huipulla. Näyttää siltä, että historiallista tietoa ja kertomuksia käytetään Virossa jatkossakin niin kotimaassa kuin kansainvälisilläkin areenoilla, niin idässä kuin lännessäkin.

Historiallisella tiedolla ja tulkinnoilla on Virossa yhä vahvoja moraalisia ja eksistentialisia tehtäviä sekä päivänpoliittisia ja ideologisia kytköksiä. Presidenttien ja pääministerien his-

toriapuheet osoittavat, että perspektiivi tulevaan haetaan yhä usein menneisyyden kautta ja että poliitikot tekevät mielellään historian tapahtumista ja ilmiöistä omia tulkintojaan; historiapuhe soveltuu myös päivänpolitiikan työvälineeksi.

Toisaalta aktiiviset poliitikot ovat kyllästäneet julkisen keskustelun Viron menneisyydestä omalla historiapuheellaan, mikä eräiden tutkijoiden mielestä on läpitukenava; muistettavaa kun Virossa on ehkä jo liikaakin.

## Lähteet

### Alkuperäisaineisto

#### Viron presidenttien puheet (Internet-arkisto)

Toomas Hendrik Ilves

<http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/heads-of-state/5101-toomas-hendrik-ilves/layout-headofstate.html>

Arnold Rüütel

<http://vp2001-2006.president.ee/et/>

Lennart Meri

<http://vp1992-2001.president.ee/est/k6ned/K6nedeArhiiv.asp>

#### Viron pääministereiden puheet (Internet-arkisto)

<http://www.valitsus.ee/et/valitsus/peaminister-ja-ministrid/andrus-ansip/peaministri-koned-ja-seisukohad>

### Tutkimuskirjallisuus

Grönholm, Pertti (2010), Muistomerkkejä ja kola-roivia kertomuksia: Vuoden 2007 pronssisoturikiista ja yhteisöjen kulttuuriset työkalut. – *Mediasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Toim. Pertti Grönholm ja Anna Sivula. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 82–107.

Karlsson, Klas-Göran (1999), *Historia som vapen: Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985–1995*. Stockholm: Natur och kultur.

Smith, David J. (2008), Woe from Stones: Commemoration, Identity Politics and Estonia's War of Monuments. – *Journal of Baltic Studies*

39:4, 419–430.

Tamm, Marek (2007), Eestlaste suur vabadusvõitlus: järjepidevus ja kordumine Eesti ajaloomälus. – *Riigikogu Toimetised* 16/2007. <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10453&op=archive2> (Haettu 28.8.2011)

Tamm, Marek (2008), History as Cultural Memory: Mnemohistory and the Construction of the Estonian Nation. – *Journal of Baltic Studies* 39:4, 499–516.

Tannberg, Tõnu (2005), Taasiseseisvumine. – *Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni*. Toim. Sulev Vahtre et al. Tartu: Kirjastus Ilmamaa, 374–393.

Wulf, Meike & Grönholm, Pertti (2010), Generating Meaning across Generations: The Role of Historians in the Codification of History in Soviet and Post-Soviet Estonia. – *Journal of Baltic Studies* 41:3, 351–382.

Wulf, Meike (2010), Politics of History in Estonia. Changing Memory Regimes 1987–2009, – *Politics of Memory in Post-communist Europe. History of Communism in Europe. Vol. I*. Ed. by Mihail Neamtu. Bucharest: Zeta Books, 245–267.

Wulf, Meike (2008), The Struggle for Official Recognition of 'Displaced' Group Memories in Post-Soviet Estonia. – *Past in the Making. Historical Revisionism in Central Europe after 1989*. Ed. by Michael Kopecek. Budapest: Central European University Press, 223–225.